

De Heraut

van de

Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1831 (Staatsblad N°. 124).

Zondag 19 April 1896. N°. 956.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonneementen en Advertenties aan den Uitgever J. A. WORMSER, Bureau N. Z. Voorburgwal 44, te Amsterdam.
Insendingen die later dan Dinsdag 12 uur worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs franco aan huis, per drie maanden f1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonneementen worden aangenomen door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertentie: van 1 tot 6 regels 90 Cent; voor elke regel meer 15 Cent.
Aanvragen en vermelding van lefdegeven en Verslagen van Vereenigingen 10 Ct. p. regel.

Van de gemeene Gratie. XXX.

Toen zeide de Heere God tot die slang: Dewijl gij dit gedaan hebt, zoo zijt gij vervloekt boven al het vee, en boven al het gedierte des velds. Op uwen buik zult gij gaan, en stof zult gij eten, alle de dagen uws levens. Gen. 3:14.

Ten dage toen Adam en zijne vrouw van den verboden boom gegeten hadden, zijn zij den dood niet gestorven. Dit zou geschied zijn, indien geen genade over hen gehengd ware geweest. Maar die genade trad in, en door die genade is de dood in zijn alvernielende werking, zoo op lichamen als geestelijk terrein, ondervangen en gestuit. Hiermede is niet beweerd, dat de dood niet intrad, noch ook dat de dood den tot zondard geworden mensch, en in hem heel de schepping, niet aangreep; maar slechts uitgesproken, dat de dood in plaats van ten dage der eerste zonde terstond door te werken tot de volgendheid, zich een teugel zag aanleggen. Op het oogenblik van de zonde sloop stierf Adam en stierf Eva in de ziel en sloop de geestelijke dood in hun innerlijk bestaan. Van het oogenblik van hun eerste zonde af stond het vast, dat ze roeg of laat den tijdelijken dood moesten sterven, gelijk ze dien dan ook gestorven zijn. Ook van hun lichamen bestaan was de gaafheid nu af. En ook gaat een iegelijk, die uit een vrouw geboren is eens in den eeuwigden dood, tenzij het «zaad der vrouw» d. i. Christus, dien eeuwigden dood voor hem droeg en alzoo van hem afwende. Daarover kan, met de Heilige Schrift voor ons, geen geschil bestaan. Maar dit toegestane verzwakt in niets het feit, dat de volle doorwerking van den dood, naar lichaam en ziel, niet te dien eigen dage plaats had, maar dat integendeel 1°. de doorwerking van den dood werd opgeschort en ingetoomd, en 2°. dat een weg ter ontkoming aan den dood ontsloten werd.

Bij dit licht bezien verkrijgt het dusgenaaide oordeel, dat na den val, over Adam en Eva ging, een ander dan een uitsluitend veroordeelend en wrekkend karakter, en het is een leemte in prediking en onderwijs, dat bij de bespreking van deze vonnissen te uitsluitend op het oordeel dat er in ligt, en niet tegelijk, en even beslist, op de genade, die er in doorstraalt, gewezen is. School er enkel oordeel, zonder genade, in, dan had en voor Adam en voor Eva het vonnis kortweg moeten luiden: «Gij hebt toch van den boom gegeten, waarvan ik u gebod, dat gij daarvan niet zoudt eten, zoo sterf dan nu den moedwillig over u gehaalden, den eeuwigden dood,» en onmiddellijk na het uitspreken van dat vonnis, zouden beiden dan dood zijn neergevallen, ter helle zijn gedaald, en door hun ondergaan in eeuwige rampzaligheid, aan het bestaan van ons menschelek geslacht een einde hebben gemaakt. Men zal toestemmen, dat zóó alleen zou zijn uitgekomen, wat God hun vóór den val had gezegd, dat zou geschieden, zoo ze zondigden. Ja, we gaan nog verder; als God niet met genade tusschenbeide ware getreden, zou het aldus en niet anders met Adam en Eva zijn afgelopen, eenvoudig wyl het gif zelf der zonde hen alzoo zou hebben gedood. Wie een doodelijke dosis straf gijneemt, sterft vanzelf en noodzakelijk daaraan, tenzij helpende liefde door het toedoen van tegengif, de doodelijke werking van het gif stuitte. Ook zonder nader oordeel of eindvonnis, zou derhalve aan Adam en Eva het sterven van den volgenden dood te dien eigen dage, overkomen zijn, indien God de Heere niet, hun ten behoeve, tegen den dood ware opgetreden. We erkennen daarom wel, dat er in het vonnis dat over hen ging óók een straf ligt, maar we stellen er prijs op, ook hier de liefde Gods te verheerlijken, en te doen inzien hoe in dit vonnis dat over Adam en Eva ging, zich te gelijker tijd de genade openbaarde.

Aandachtige herlezing van het gestreken vonnis bevestigt dit. Tegen den dood staat het leven over; en voor het leven zijn twee dingen noodig, t. w. het ontstaan en de onderhouding des levens, gelijk die in het Sacrament van Doop en Avondmaal onderscheidenlijk liggen aangeduid. De Doop het Sacrament der geboorte, het Avondmaal het Sacrament der voeding.

Lees nu wat tot Eva gezegd werd, en ge ziet het leven ontstaan en geboren worden; en lees daarna wat tot Adam gezegd is, en ge ziet hoe het ontstaan leven wordt onderhouden en gevoed. Ware de dood regelrecht en volstrekt doorgestaan, dan had het vonnis voor Eva niet luiden: «Gij

sterft, en de moeder in u sterft, en geen kind zal ooit uit u geboren worden.» Dat ware de moedervloek, dat ware het oordeel des doods geweest. Maar zoo spreekt God niet. Integendeel, het woord dat van Hem uitgaat, zegt vlak het omgekeerde: «Gij zult kinderen baren», en haar naam wordt genaamd niet «de moeder des doods», maar de «moeder aller levenden.» Zoo heet ze dan Eva, en verkondigt het in dien naam Eva aan alle komende geslachten, hoe reeds in het Paradijs, terstond na den val, de dood gestuit, en de fontein van menschelek leven weer geopend is. Ware de volstrekte dood ingetreden, de moeder in Eva, waaruit heel ons menschelek geslacht moest voortkomen, zou voor altoos gesloten zijn geworden; en zie, het tegendeel geschiedt, die baarmoeder van alle menschelek leven wordt ontsloten. De Heere zegt: Gij zult kinderen baren. Zoo ge wilt, het scheppingswoord, waaraan wij en al wie mensch heet, het aanzijn danken. Hier werkt alzoo in plaats van den dood het leven.

En niet anders is het met het vonnis dat over Adam gaat. De honger brengt den dood, het brood onderhoudt het leven. Tot wie ten doode gaat, zou het heeten moeten: «Het brood wordt van u genomen en de honger zal u ten doode zijn.» Maar nu heet het omgekeerd: Gij zult brood eten. En wat nu zegt dit anders, dan dat het leven niet onverwilt in den dood zal afvloeien, maar dat het gevoed en onderhouden zal worden. Trekken we derhalve van wat er verder bij staat een oogenblik de aandacht af, laten we wat de Heere er bijvoegt een oogenblik rusten, en nemen we uit Gen. 3:16 alleen het zeggen: «Gij zult kinderen baren», en uit Gen. 3:19 alleen de woorden: «Gij zult brood eten»; dan ligt hierin een dubbele profetie, die, tot één verbonden, zeggen wil: «Ik, u God, stuit den dood, en in weerwil dat gij den Dood inriepet en over u haaldet, breng ik, u God, teweeg, dat er integendeel leven zal geboren, en leven, zal onderhouden worden.»

Zeker, de smarte komt er bij. Bij beiden, zoowel voor Adam als voor Eva. Tot Eva heet het: «Gij zult nog wel kinderen baren, maar niet smarte»; en evenzo tot Adam: «Gij zult het brood uit de aarde eten, maar niet smarte». Of zooals er letterlijk staat: «Met smarte zult gij kinderen baren», en tot Adam: «Met smarte zult gij daarvan eten, al de dagen uws levens». Meer nog, het pijnlijke dat voortaan het leven in zijn geboorte en verder verloop verzellen zal, staat in het vonnis zelfs op den voorgrond. Het karakter van vonnis blijft in deze uitspraken zelfs de uitdrukkingen beheerschen; en we denken er niet aan, er dat karakter aan te ontnemen. In het vonnis dat over Eva ging heet het met nadruk: «Ik zal zeer vermengvuldigen uw smarte, namelijk uwer dracht; met smarte zult gij kinderen baren.» God spreekt hier als rechter. Iets wat niet minder blijkt uit wat er op volgt: «Tot u man zal u begeerte zijn en hij zal over u heerschappij hebben». Blijkbaar slaat dat terug op het verloop der gepleegde zonde. In die zonde had Eva over Adam heerschappij geüfend. Zij was van Adam afgezworven. Zij had op eigen hand zich met Satan in geestelijk contact ingelaten. En zij was het die Adam had verleid. Tegenover dat afzwerven van Adam af, plaatst God nu de magnetische kracht waarmee zij naar den man zou getrokken worden, en tegenover dat leiden van Adam het geleid worden door hem. Een sterke begeerte zal u naar hem trekken, en niet gij zult over hem, maar hij zal over u heerschen. Een vonnis dat rechtstreeks op den aard van haar zonde sloeg. En laat ons er bijvoegen, een vonnis, dat alle eeuwen doorging en nog doorgaat, en waarvan in den grond niets veranderd wordt, noch door de strikken waarin zoo menige vrouw den man vangt, noch door de emancipatie-koorts die thans almoeer onder vrouwen woedt. Zelfs in dat nabootsen van den man erkent de vrouw nog diens meerderheid. Wat men nabootst erkent men als boven zich staande. Zie maar hoe zelfs het pas opschietend maagdelijk graag voor jongen wil spelen, maar den jongen die zegt: «Ik was liever een meisje geweest,» vindt ge niet, of ge... veracht hem.

En evenzo is het met Adams vonnis. In wat God tot Adam zegt, merkt ge zelfs den vorm van het vonnis op. Het heet toch: «Dewijl gij geluisterd hebt naar de stem uwer vrouw en van den boom gegeten hebt, waarvan ik u gebod zeggende: Gij zult daarvan niet eten, zoo enz.» Hier wordt dus hetgeen volgt rechtstreeks als straf ingeleid. Let er op, dat dit evenzo bij het vonnis over de slang geschiedt, maar niet bij Eva. Tot de slang heet het evenals tot Adam: «Dewijl gij dat ge-

daan hebt, zoo» enz. Bij de slang en bij Adam gaat alzoo het noemen van de misdaad vooral, en nadat de misdaad genoemd is, volgt de bepaling van de straf in het vonnis. Alleen bij Eva geschiedt dit niet. Tot haar wordt niet gezegd: «Dewijl gij geluisterd hebt naar de slang en uw man verleid hebt, daarom enz. Integendeel, bij haar ontbreekt elke aanduiding van de misdaad. In het vonnis over Eva staat enkel de aanwijzing van de straf die haar wordt opgelegd. Dit nu is geheel in overeenstemming met het feit, dat alle menschelek gesteld is, niet in de overtreding van Eva, maar in de sonde van Adam. Niet zij, Adam was het hoofd. Niet zij, Adam was de verantwoordelijke persoon. Niet toen zij overtrad, maar toen Adam viel, viel de menschelekheid. Zij is tusschenkomst, niet de persoon door welke de beslissing komt.

De mensch door wien de val komt, is en blijft Adam, al is Adam verleid. Niet dat Eva zich liet verleiden door Satan, maar dat Adam zich liet verleiden door de verleide Eva brak den staat der rechtvaardigheid. Eva's en Adams geestelijk leven was solidaire één. En eerst doordien Adam viel werd de zonde volgend, en ging op heel zijn geslacht over. Niet Eva gewint kinderen naar haar beeld en gelijkenis. De menschelek, de zondige mensch, van wien dit beschreven staat is niet Eva, maar Adam. Uit hem, niet uit haar op zich zelf, is de erfschuld en de erfzonde. In overeenstemming hiermede heet het dan ook tot hem en niet tot haar: «Het aardrijk zij vervloekt om uventwille; ook zal het u doornen en distelen voortbrengen, en gij zult tot de aarde wederkeeren, dewijl gij daarvan genomen zijt; want stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeeren.» Ook deze straf slaat op de misdaad terug. In het Paradijs was aan Adam een lusthof geboden vol heerlijke boomvruchten, een hof alle spijs den mensch biedende zonder inspanning of smart. Met dien door God voor hem bestelden toestand had echter de mensch geen vrede, geen genoegen genomen. Die boom der kennis, die van hooger orde was, en waarvan het genot hem ontzegd was, had hem geprikkeld. Gods bestel bevredigde hem niet. Hij wilde meer, dan God hem besteld had, en at daarom van dien verboden boom. Hiermede overeenkomstig daalt hij nu weer onder den toestand van het paradijs. Van de boomvrucht wordt hij verworpen naar het kruid des velds. Dat veld zal hem zijn spijs niet vanzelf opleveren. Integendeel uit zich zelf zal het hem voor spijs doornen en distelen bieden. En wel zal hij brood kunnen eten, maar dan in het zwet zijn aanschijns, zoo hij zelf den verkeerd aard van den bodem bestrijdt, en dien bodem onder groote inspanning dwingt, hem zijn spijs voort te brengen. Dat vooreerst, en in de tweede plaats, Adam was, wat zijn lichaam aangaat, wel uit het stof der aarde opgebouwd, maar met zijn God door geestelijke inspiratie vereenigd. Dien band, dien geestelijken band nu brak hij, toen hij zondigde. Toen het tusschen zijn God en diens gebod, en de aarde met dien verlokkelijken boom stond, had hij zijn God vaarwel gezegd, en voor dien boom gekozen, en hiermede in overeenstemming wordt hem nu aangezegd, dat hij hebben zal wat hij zelf koos. Hij koos voor den boom die uit de aarde was opgeschoten, en deswege zal hij tot die aarde wederkeeren. Stof uit stof, zal hij weder naar het lichaam tot stof ontbonden worden.

Zoo blijkt wel, dat we in niets het karakter van straf oordeel uit dit vonnis weg-nemen. Waar we alleen op staan is, dat men deswege de genade niet voorbijzien zal, die zoo onmiskenbaar in dit vonnis zelf doorstraalt. Vreemd toch! In het derde vonnis, in het vonnis dat over de slang ging, erkent een ieder dit, en wijst elk uitlegger er op, dat in dit vonnis niets minder dan het Evangelie zelf ligt uitgesproken; bij het vonnis dat over Adam en Eva ging daarentegen, sluit men voor dit mysterie van reddende genade het oog. Ons standpunt daarentegen is, dat er in alle drie deze vonnissen genade doorstraalt; niet alleen in het vonnis dat over de slang ging, maar evenzo in het vonnis dat over Adam en Eva werd uitgesproken. En zulks wel, in het vonnis over de slang de particuliere genade, en in het vonnis over Adam en Eva de algemene genade of de gemeene gratie.

Hoe is dit vonnis over de slang te verstaan? Veelal glipt men hier aanstonds over de slang heen, om uitsluitend aan Satan te denken, die de slang als werktuig gebedigd had. Niet zelden zelfs verstaat men deze woorden, als met de slang Satan zelf bedoeld werd, iets waartoe men verleid wordt door wat in Openb. 20:2 staat: «de oude slang, welke genaamd wordt de Duivel», alsmede door den naam van slangen- en addersgebroedsels, die in het Nieuwe Testament op de huichelaars wordt toegepast. Toch gaat dit op die wijze niet aan. Op die manier leest men over de woorden van het vonnis heen. De uitdrukking toch: «Gij zijt vervloekt boven al het vee en boven al het gedierte des velds; op uwen buik zult gij gaan, en stof zult gij eten al de dagen uws levens», kan niet rechtstreeks op den Duivel slaan, maar moet verstaan van de slang als dier. In het raadsel, dat hierachter schuilt, is het ons niet gegeven in te dringen. Het leven der dierenwereld is voor ons een gesloten boek, een ongeopend mysterie. Hoe een dier schuldig kan staan, en gestraft kan worden, omdat Satan er zich als werktuig van bedient heeft, kan niemand uitsmaken, en ons rest niet anders dan het feit aan te nemen, gelijk het hier staat, dat de slang als dier der dierenwereld schuldig wordt gesteld, en straf ondergaat. Want wel zegt Calvijn, dat er in den toestand van de slang niets veranderd werd, en dat ze ook van te voren op haar buik kroop en stof at; maar deze uitlegging is o. i. onhoudbaar. Als God zegt: «Dewijl gij dit gedaan hebt, zoo zal de vloek van dat kruipen en dat stof eten, u overkomen», dan hebben wij geen recht te zeggen, dat dit niet daarom was, maar ook van te voren zoo plaats greep. Als er van Eva staat, dat ze nu niet smarte kinderen zal baren, vat ieder dit zóó op, dat ze, buiten zonde, zonder smarte zou gebaard hebben. Als er van Adam staat, dat hij nu in het zwet zijns aanschijns brood zal eten, verstaat een ieder dit in dien zin, dat hij, zonder zonde, zijn spijs zonder inspanning zou genoten hebben. En zoo nu ook moet het vonnis over de slang verstaan. Als de slang niet instrument van Satan ware geworden, zou de slang niet op den buik gekropen en niet het stof gegeten hebben. De duidelijke telst duidt geen andere uitlegging. Dit nu is niet te verstaan, als men leeft in de onderstelling, dat er na den val eigenlijk niets aan en op deze aarde veranderd is; en dat de aarde zooals wij die nu kennen, feitelijk er juist zoo uitziet, als ze er buiten het Paradijs uitzag, toen God haar schiep. Maar juist deze gehele voorstelling wraken we. Naar luid van het verhaal van Genesis 3, bracht de aarde vroeger geen distelen en doornen voort, waren er geen verschuurende dieren, en moest dus de toestand een geheel andere geweest zijn. De vloek die over het aardrijk kwam, is geen fictie, maar volle werkelijkheid. En de aarde onder den vloek ziet er geheel anders uit, en doet zich als bodem, in het plantrijk en in het dierenrijk heel anders voor, dan toen het een aardrijk was onder den Scheppingszeggen Gods. Van die aarde wordt gezegd: En God zag alles dat het zeer goed was. Nu daarentegen rustte op die aarde en haar verschillende levensrijken de vloek.

Houdt men dit wel in het oog, dan spreekt het vanzelf, dat er op een voor ons onverklaarbare wijze, belangrijke veranderingen moeten hebben plaats gegrepen, en in de gesteldheid en de gelegenheid van den bodem, en in het plantrijk, en in het dierenrijk, en tot ééne dier veranderingen behoorde nu ook de wijziging die het waren en de bestaanswijze van de slang onderging. Het vonnis over de slang was geen schijnvonnis, maar een werkelijk vonnis. Hoe nu zulk een verandering mogelijk was, valt niet uit te maken. Toch zij hier herinnerd aan de rups en den vlinder. Wie als kind voor het eerst hoort, dat een rups en een vlinder hetzelfde dier is, gelooft dat ook niet. Dat griezelige, kruipende dier, zou dat hetzelfde beest zijn, als die prachtige vlinder! En toch is het zoo. En nu beweren we natuurlijk volstrekt niet, dat de slang op gelijke wijze oorspronkelijk een prachtige als de vlinder was, en sinds tot een staat verslaagd werd, die met de rups overeenkomt; maar er mag toch op gewezen worden, dat een dier dat niet kruipt, maar vliegt, en een dier dat niet vliegt, maar kruipt, organisch hetzelfde dier kan wezen; en dat er alzoo op zichzelf geen oortoek is, om de mogelijkheid af te wijzen, dat de slang eerst een andere, ons onbekende gestalte heeft gehad, en nu onder den vloek tot die kruipende en in het stof zich wettende gedaante verlaagd werd.

Ook de vijandschap tusschen slang en mensch moet, zoo men het verhaal geen geweld wil aandoen, allereerst van de werkelijke slang verstaan worden, om eerst daarna door te dringen tot den geestelijken achtergrond. Heel de Schrift door wordt de slang dan ook als de vijand van ons menschelek geslacht voorgesteld. Wie nu nog een vrouw een slang noemt, spreekt daarmee het hardste oordeel uit dat over een vrouw gaan kan. En op Jezus' eigen lippen is slang de vreeselijke naam die den huichelaar treft.

Wat duizenden van menschenlevens nu nog in Azië en Afrika telken jare door slangen vernield worden, is ongelooflijk. En ook in het slangenbezweren door toongeluiden viert nog de mensch over de slangenwereld haar triomf op hoogst opmerkelijke wijze. Geen enkel wild dier is er, dat de mensch zoo volkomen machteloos maken kan als de slang. Hij bergt er tien, twaalf in een kist, en in het Oosten ziet men jonge meisjes zware groote slangen om den hals en om de schouders strikken alsof het geen levende slangen maar box's van bont waren. Hoe ondoorgedrongen dan ook alle deze mysteriën van de dierenwereld voor ons zijn mogen, wij voor ons houden ons aan het Schriftwoord, en verstaan alzoo het vloekvonnis dat over de slang ging in de eerste plaats van de slang zelf. Onder alle dieren blijft ook nu nog de slang een gansch exceptioneel plaats innemen.

Maar natuurlijk hier blijft het niet bij. De slang verschijnt ons bij haar eerste vernieling niet als bloed dier, maar als instrument van Satan. Ze wordt schuldig gesteld en gestraft, niet om eenig dierlijk kwaad, maar omdat ze zich tot instrument van Satan geleend had. Het zou uit dien hooft uiterst oppervlakkig zijn, het vonnis dat over haar ging als een vonnis op te vatten, dat zich bepaalde tot de dierenwereld. Er is achter het dierlijke leven van de slang een geestelijke achtergrond. En al is ons niet openbaar, welk reël verband er tusschen de slang en Satan bestaat, door de slang heen gaat de straf op Satan, en ook met het oog op Satan moet deswege het vonnis over de slang verstaan worden.

„Gij vernietigt het geslacht des aardrijks.“
Ziekt gij uwen Geest uit, zoo worden zij gescheppen, en gij vernietigt het geslacht des aardrijks. Psalm 104: 35.

Een Lente kent de Heilige Schrift niet bij name, evenals de Herfst slechts eenmaal, heel op het einde, in Judas' korten brief, meer ter loopzucht aangestipt, dan in zijn wegstervende weelde geteekend.

Van April tot October sloeg er wel dauw neer, maar viel er geen regen. Dat noemde men den zomer. Daarvoor en daarna viel vroeger en spade regen. En dat regenseizoen heette de winter.

Een scherpe tegenstelling, gelijk alles in Israëls leven en in de openbaring aan Israël in forse scherp geteekende tegenstelling optrad. Dood en leven. Duisternis en licht. Onrein en rein.

En zoo ook hier niet anders dan het jaarseizoen onder en het jaarseizoen met regen. «Den winter en den zomer, die hebt Gij, o God, geformeerd» (Psalm 74: 17).

Maar al schijnt daarom geen anderzake lichte bij Israël als schakeering tusschen winter en zomer in, daarom kent toch ook de Schrift zeer wel de lente-gedachte en het feit van lente. Aan dit lente-schoon kwam Israël toe met het feest der eerstelingen. De triumpalm van het Pascha was voor het Verbondsvolk met het lentelid één.

Het volk zelf was uit den doodslap, dien het eens in Egypteland sloeg, door Jeshova ten leven verwekt, dat was hun Pascha.

Maar ook het land dat God hun van melk en honig druipende schoon, ging telken jare in den winterslap onder, om, als de zon weer rijker stralen schoot, ten leven weder te keeren, en dat was hun lente.

Een lente niet over een drietal maanden uitgestrekt, maar als in één spanne des tijds salmgetrokken, en salmgetrokken op die ééne daad van Gods almachtigheid, waarvan de psalmist in Psalm 104: 30 heerlijk zong: «Ziekt Gij uwen Geest uit, zoo worden zij gescheppen, en gij vernietigt het geslacht des aardrijks.»

Zoo doorleefde de vrome in Israël deze overgangen niet zijn God.

Ze slooten zich niet op, en waren niet lichtschuw, als ging het leven der natuur hun niet aan.

Integendeel, nauwlijks was het rijke oogenblik van levensvernieuwing in Gods schepping aangebroken, of uit hun dorpen en velden toog al wat zich vrij kon maken, de dalen door, de beken langs, de bergen over, naar Sions heiligdom.

En al trad bij het viertien van het Pascha zelf, het lam dat geslacht werd, en daarmee de verlossing uit Egypte, die gekomen was, en de verlossing uit Satans banden, die nog komen moest, meer op den voorgrond, toch werd daarom Gods weldadigheid in het leven der natuur niet vergeten, en de eerstelingen van

& Co.,

Wisselen Gouden
Nemen gelden
d Gulden worden

AGT,
RIES & Co.,
L,
RT.

HEEN:

OLOGIE,

WIELENGA,
ESTERVELD.
druks.

ndel verkrijgbaar,
an het bedrag bij

H. KOK.

OHLBRÜGGE.

f twaalfallen
KONLBRÜGGE.
ave, onder lett. J.
AN DER KAMP,

Troost

H LEVEN

GEON.
f 1.60.

to Utrecht.

School

in Nederland.

in we de volgende
renten: Almeloo
Deventer f 2.60;
B f 10.23; Euter
f 3.83; Nijver-
f 4.75; Wilhe-
nveen f 16.53/25;
f 1.58; Buitenpost
f 1.10; Gerkes-
f 4.77/2; Kollum
f 1.10; Twijzel f 1.15;
entergeest f 2.89;
f 1.10; Vries f 4.41;
f 2.33/2; Norg
f 1.10; Rolten f 4.25;
Gendringen f 1.10;
f 1.44; Aalten f 1.10;
eenter-Gelestar
chem f 5.81/2;
f 1.10; Brielle
f 1.10; Nieuwheer-
Oud-Bergerland
zenburg f 2.15;
Vlaardingen f 1.10;
Zegwaart f 1.10;
f 1.10; St. Anna
f 1.10; St. Jacobi
f 1.10; St. Jans-
f 1.10; Hilum f 1.10;
Bergum f 1.10;
f 1.10; Wapenveld
f 1.10; Meeden f 1.10;
f 1.10; Schraard
f 1.10; Oudbe-
f 1.10; Gaastr f 1.10;
f 1.10; Vommels f 1.10;
f 1.10; Vommels f 1.10;
f 1.10; Leenen f 1.10;
f 1.10; Wilnis f 1.10;
f 1.10; Mijdsrecht
f 1.10; Moerdijk f 1.10;
f 1.10; Kamerik
f 1.10;

f 1.10; Sneek A
Ten Post f 1.10;
f 1.10; Zand-
f 1.10; Schild f 1.10;
f 1.10; Apping-
f 1.10; Wolda f 1.10;
f 1.10; Holt van D. v.
f 1.10; M. W. Dijkstra
f 1.10; Anjum f 1.10;
f 1.10; Amsterdam f 1.10;
f 1.10; Stroobos f 1.10;
f 1.10; Eumathil f 1.10;

taande bewijzen
Gemeenten tot
in het verlies
van den langst-
l haren leeraars.
er, vader Van
6-jarigen leeftijd
open. Al wat
ere te danken
erken der schei-
druig voortzet-
vuur leeraars,
ere behagde,
st, onder Gods
g van het heil

ningmeester.

SKERIJ,
ONEN.